

Schelde

nieuwsbrief

EEN UITGAVE VAN
HET SCHELDE
INFORMATIECENTRUM
JUNI 1998
NUMMER 15

IN DIT NUMMER

MILIEUEFFECTRAPPORTAGE BOOR- SPECIE WESTERSCHELDETUNNEL GEREED

De voorbereidingen voor het boren van de Westerschelde-tunnel zijn in volle gang. Wat gaat er eigenlijk met de boorspecie gebeuren? **pag. 4**

VERDRAG VAN SAEFTINGHE MOET BIJDRAGEN AAN HERSTEL VAN DE SCHELDE

Vlaamse en Nederlandse natuur- en milieuorganisaties werken al langer samen, maar sinds maart j.l. op basis van een heus verdrag. **pag. 6**

COMMUNICATIE IS EEN VEREISTE VOOR HET CREËREN VAN DRAAGVLAK

De opinie is deze keer van de nieuwe consulent natuur- en milieu-educatie in Zeeland.

pag. 8

Een manier om kinderen vertrouwd te maken met het belang van de enige rivier in Zeeland die nog in open verbinding staat met de zee.

Wateravonturen in Zeeland

Een echte krant: 'De Westerscheldekrant'. Hij vraagt erom direct opgepakt en bekeken te worden. Leuke striptekeningen, met telkens het guitige zeehondje Pietje Precies vragen de aandacht. Prachtige kopteksten nodigen uit tot verder lezen.

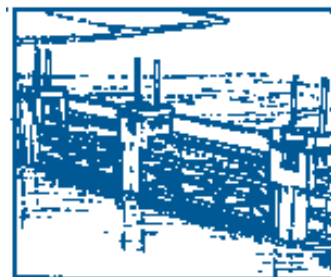
Elk avontuurlijk kind wil wel weten waar schatten te vinden zijn of een pasgeboren zeehondenbaby in Zeeland te bewonderen is.

gesteld met twee uitgewerkte lessen, werkbladen voor de leerlingen en de nodige achtergrondinformatie voor docenten. De lessen zijn geschikt voor de basisschool en het voortgezet onderwijs.

Op een uitnodigende manier wordt eerst een voorkennistoets bij de leerlingen afgenomen. Die test is een soort enquête met vragen en stellingen

over de Westerschelde. Net als in een echte krant bestaat de voorpagina uit grote kopteksten en korte stukjes, en op de andere pagina's wordt dieper ingegaan op de onderwerpen. De lay-out is gevarieerd en goed leesbaar.

'PIETJE PRECIES ZOEKT EEN HUIS'

In de artikelen worden de aspecten van de Westerschelde verder uitgediept. Aan bod komen de visserij, natuurwaarden, scheepvaart en recreatie. In het artikel 'Pietje Precies zoekt een huis' wordt uitleg gegeven over de zeehondenpopulatie in de loop der tijden in de Westerschelde. Hierin komen de voorwaarden en bedreigingen van het bestaan van zeehonden naar voren. Via waterverontreinig-

ging, visserij, baggeren en recreatie wordt uitgelegd hoe het komt dat de vele zeehonden verdwenen zijn en hoe we er voor kunnen zorgen dat ze terugkeren.

Ook de eeuwige strijd tegen het water wordt verteld via het artikel 'Een Zeeuwse Tijdmachine'. Zelfs de huidige discussie rondom het verleggen van dijken landinwaarts, het zogenaamde ontpolderen, wordt niet uit de weg gegaan. In 'Wereldkampioen Waterroven'

wordt uitgelegd wat de inpolderingen in de loop der eeuwen voor invloed hebben gehad op stromingspatronen, schorren, slikken en platen. Oude landkaarten geven een duidelijk beeld van de ontwikkelingen. Oplossingen voor de toekomst, om herstel van het Estuarium mogelijk te maken, worden uitgelegd.

DE BEDENKERS VAN PIETJE PRECIES

Dit lespakket is in opdracht van het Bestuurlijk Overleg Westerschelde ontwikkeld

door het Consulentenschap voor Natuur- en Milieueducatie. Het pakket is een onderdeel van het Project Communicatie Schelde Estuarium (zie kader). Ellen Vercouteren en Rene de

INITIATIEFNEMERS

Het Bestuurlijk Overleg Westerschelde heeft het initiatief genomen voor het Project Communicatie Schelde Estuarium. Het doel is de gehele Zeeuwse bevolking en andere betrokkenen in staat te stellen kennis te nemen van, en begrip te ontwikkelen voor nieuwe inzichten op het gebied van natuur, milieu en rivierbeheer d.m.v. educatieve en communicatieve activiteiten. De eerste opdracht hiervoor is het nu ontwikkelde lespakket. Dit is gefinancierd door Rijkswaterstaat Directie Zeeland en Directie Zuidwest van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij.

Informatie is te verkrijgen bij de heer J. Coosen, tel. +31 (0)118 68 62 36.

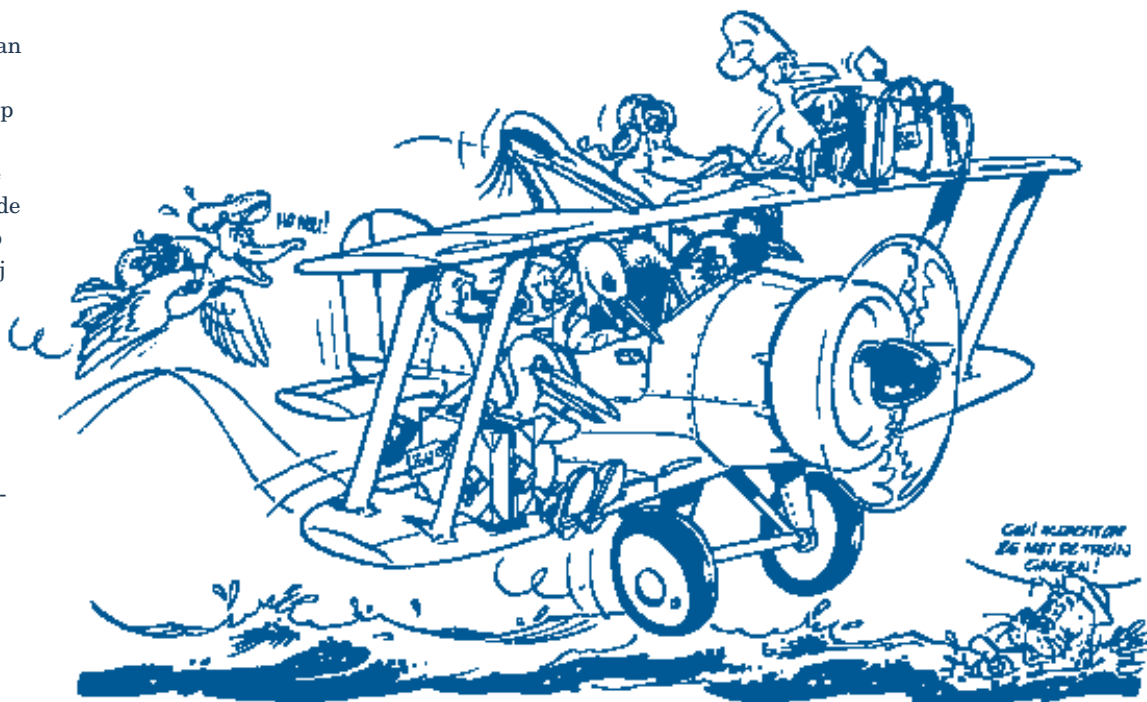
Dreu (ervaren docenten en Zeeuwen) zijn enthousiast aan de gang gegaan. Ze hebben zich terdege in het onderwerp verdiept, wat heeft geresulteerd in goede, toegankelijke achtergrondinformatie voor de docenten. Rene de Dreu is zo enthousiast geworden dat hij zegt wel vier Westerscheldekranten te kunnen vullen. 'Er staat nu zoveel niet in!'

DE WESTERSCHELDEKRANT IN DE PRAKTIJK

Ellen heeft de lessen geïntroduceerd bij twee Zeeuwse scholen. In Heinkenszand heeft Cor Geus op de basisschool de lessen voor de bovenbouw getest. De school doet veel aan omgevingsonderwijs en het onderdeel water was onderbelicht.

De begintoets was een prima basis om met de artikelen de onderwerpen verder uit te diepen. Op het moment van de lessen stond de Westerscheldetunnel in de belangstelling, waardoor de kinderen zelf met vragen kwamen. Er was zelfs een leerling naar het stadhuis voor informatie geweest. Daar moet je natuurlijk op inspelen, vertelt Cor. De school is zo geïnspireerd geraakt, dat er voor mei een vervolgproject is gemaakt. Voor groep 7 en 8 is een excursie gepland naar de Westerschelde met zelfgemaakte vervolgopdrachten en de leskisten 'Slikken en Schorren'. De school blijft het lespakket in de toekomst gebruiken.

Ko Dek, van het Buys Ballot-college in Goes, heeft de Westerscheldekrant getoetst in een eerstejaars HAVO-VWO-klas. De leerlingen vonden de krant schitterend.

Tijdens de lessen waren de compensatievoorstellen voor de Westerschelde in het nieuws. Er was dus volop materiaal voorhanden in de plaatselijke krant. Door de vele vragen en het zelf meegebrachte materiaal van de leerlingen waren de geplande twee lessen onvoldoende. De lessen passen uitstekend in de basisvorming, onderdeel 'eigen omgeving'. De eindtoets moet aangepast worden met uitdagender vragen en moet toepasbaar zijn voor de verschillende niveaus binnen het voortgezet onderwijs. De begintoets is een eyeopener geweest. Als aardrijkskundelc docent is hij geschrokken van de geografische kennis van de leerlingen: 'De Westerschelde is voor sommigen op een kaartje toch erg moeilijk te vinden!'

HOE NU VERDER MET HET PROJECT?

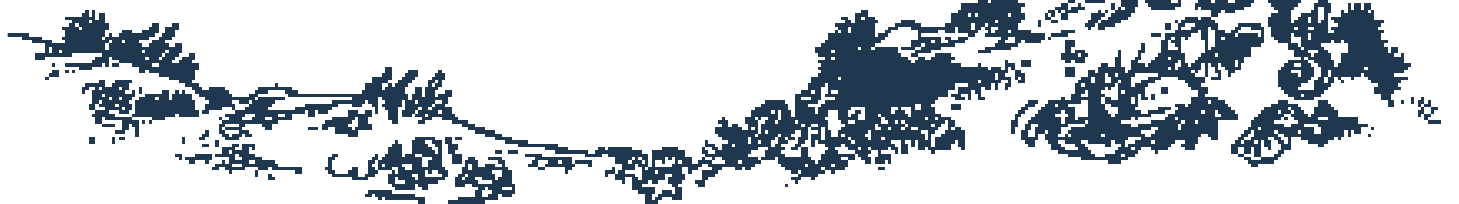
Ellen en Rene staan in de startblokken om een breder onderwijsleerpakket over de Westerschelde te ontwikkelen. Helaas verlopen de ambtelijke beslissingen wat langzaam volgens Ellen. Navraag bij Rijkswaterstaat leert dat besloten is het lespakket op korte termijn geschikt te maken voor introductie in het lespakkettenaanbod voor 1998-1999. Er wordt ook een voorstel voorbereid om het tweede deel van het Communicatieproject uit te voeren.

Bekendheid met en begrip van de vele aspecten van de Westerschelde en de samenhang daarin zijn noodzakelijk. De commotie die in Zeeland ontstaan is naar aanleiding van voorgestelde herstelmaatregelen voor de verdieping hebben die noodzaak nog

eens extra benadrukt. Het nu ontwikkelde lespakket is de eerste aanzet om die kennis en dat begrip aan te leren. De proef heeft aangetoond dat Pietje Precies en de wateravonturen uit de Westerscheldekrant daarbij kunnen helpen. (MP)

Nadere informatie:

- CNME
Ellen Vercouteren
Tel. +31 (0)113 56 80 48
- Jan van Schengeschool
Cor Geus
Tel. +31 (0)113 56 21 72

Illustraties: Danker Jan OreeI

Hergebruiken of verspreiden?

In september 1995 heeft de Ministerraad besloten tot de aanleg van een tunnel onder de Westerschelde tussen Ellewoutsdijk en Terneuzen. Tijdens het boren van de tunnel zal in totaal zo'n 1,6 miljoen m³ grond vrijkomen. Op grond van de Wet milieubeheer is een milieueffectrapportage opgesteld waarin alternatieven voor hergebruik en verspreiden van de boorspecie zijn vergeleken. Over de inhoud van deze begin juni ingediende rapportage vertelt Frans de Bruijkere, project-leider MER boorspecie Westerscheldetunnel.

WAAROM EEN MILIEUEFFECTRAPPORTAGE?

De grond die bij het boren van de tunnel vrijkomt, is afkomstig uit diepere lagen in de bodem van de Westerschelde. Wordt de grond in de Westerschelde verspreid, dan moet deze als bedrijfsafvalstof worden behandeld, blijkens het Inrichtingen- en vergunningbesluit milieubeheer. Met andere woorden: voor het verspreiden van boorspecie in de Westerschelde moet een Wm-vergunning worden aangevraagd. Omdat de (potentieel) te verspreiden hoeveelheid boorspecie meer dan 500.000 m³ bedraagt is een milieueffectrapportage nodig.

HERGEBRUIK OF VERSPREIDEN?

Conform de Nederlandse wetgeving (Bouwstoffenbesluit) moet in de eerste plaats worden bekeken wat de mogelijkheden zijn voor hergebruik

van de boorspecie. Alternatieven voor hergebruik worden getoetst aan drie criteria. In de eerste plaats wordt gekeken of het voorgestelde hergebruik civieltechnisch mogelijk is. Zo ja, dan wordt de kwaliteit van het beoogde materiaal getoetst aan de geldende milieuhygiënische normen. Als de normen niet worden overschreden, wordt vervolgens bestudeerd of er een afzetmarkt is voor het materiaal. Is hergebruik niet mogelijk of haalbaar, dan komt verspreiden in de Westerschelde in beeld. Permanente berging op het land is geen optie, omdat dit in strijd is met het provinciaal beleid.

ALTERNATIEVEN MER BOORSPECIE WESTERSCHELDETUNNEL

1. Geen hergebruik, alles per schip in de Westerschelde verspreiden.
2. Verspreiden van de slibfractie in de Westerschelde door middel van een pijpleiding, de rest per schip.
3. Alle boorspecie verspreiden via een pijpleiding.
4. Zo veel mogelijk hergebruik, de rest per schip verspreiden in de Westerschelde.
5. Hergebruik met milieuvoordeel, de rest per schip verspreiden.

MOGELIJKHEDEN VOOR HERGEBRUIK

De Dienst Weg- en Waterbouwkunde (DWW) en Oranjerwoud hebben samen een bureaustudie uitgevoerd, waarin een tiental mogelijkheden voor hergebruik is onderzocht. Te denken valt hierbij aan geluidswallen, grondwerk, bekleding van waterkeringen, het afdichten en afdekken van stortplaatsen en oeverbescherming. De vrijkomende boorspecie is grotendeels te slap van samenstelling om gebruikt te kunnen worden voor het tegengaan van erosie van slikken en schorren. Bovendien is er in principe voldoende slib in het

Westerscheldewater aanwezig om aangroei door natuurlijke processen mogelijk te maken. Momenteel wordt een marktonderzoek uitgevoerd om te kijken of er (voldoende) vraag is naar de vrijkomende boorspecie.

MOGELIJKHEDEN VOOR VERSPREIDEN

Bepalend voor de vraag of de boorspecie in de Westerschelde kan worden verspreid, zijn de kwaliteit van de boorspecie en de beschikbaarheid van (voldoende) geschikte verspreidingslocaties.

Om het boren in de 'slappe', zandrijke Westerscheldebodem mogelijk te maken wordt bentoniet gebruikt.

Frans de Bruijkere

gebonden criteria (zie kader). Zie de kaart voor de geselecteerde potentiële locaties waar de boorspecie verspreid kan worden.

HET BELANG VAN DE MILIEUEFFECTRAPPORTAGE

De milieueffectrapportage heeft potentiële mogelijkheden voor hergebruik in beeld gebracht. Volgens De Bruijkere heeft de rapportage ook gezorgd voor een betere onderbouwing van de keuze van mogelijke verspreidingslocaties in de Westerschelde. Door openheid en duidelijkheid in de loop van een proces en actieve participatie van belanghebbenden kan de MER bijdragen aan een beter begrip voor bepaalde ingrepen. De procedures voor communicatie met de omgeving zijn zorgvuldiger geworden. De Bruijkere vindt wel dat de milieuwetgeving in Nederland te ver doorschiet als je bekijkt hoeveel wetten en regels soms moeten worden nageleefd voor één specifiek project. Zo moeten er voor het gehele Wester-

Locaties waar
de boorspecie
verspreid kan worden

CRITERIA WAARAAN LOCATIES VOOR BOORSPECIE IN DE WESTERSCHELDE MOETEN VOLDOEN

Algemene criteria

Randvoorwaarden

1. Verspreiden op minimale diepte.
2. Niet verspreiden in erkende natuurgebieden.
3. Stabiliteit van de waterkeringen waarborgen.
4. Niet in bestaande locaties.

Uitgangspunten

5. Verspreiden in het westelijk deel van de Westerschelde.
6. Niet verspreiden binnen 2,5 kilometer van de drempels (minimaliseren baggerinspanning).
7. Niet verspreiden op drempels in nevengeulen (instandhouding vaarroutes).
8. Niet verspreiden in (nood-) ankergebieden.
9. Niet hinderen van wrakkenberging vaargeul.
10. Niet verspreiden rond de stortlocatie Ebschaar van Everingen wegens verzanding gebied.

Locatiegebonden criteria

Morfologie

1. Uitsluiten van zogeheten kortsluitgeulen (verbindingen tussen eb- en vloedgeulen).
2. Zo min mogelijk verstoring van bodemdynamiek.
3. Instandhouden van meergeulenstelsel.
4. Instandhouden oppervlakteverhouding van morfologische eenheden.

Ecologie

5. Minimaliseren van effecten ondiepwaterleefgemeenschappen (bodemdieren, vissen).
6. Voorkomen van versnelde ophoging van schorren.
7. Minimaliseren van effecten op vogels die op zicht jagen.
8. Minimalisering van verstoring van vogels en zeehonden.

Mens

9. Minimaliseren van effecten op zand- en schelpwingebieden.
10. Minimalisering van risico op scheepvaartbotsingen.
11. Minimaliseren van extra sedimentatie in havens.
12. Versterken van de tunneldekking.
13. Voorkomen van aantasting van kabels en leidingen.
14. Ontzien van archeologisch interessante gebieden.
15. Voorkomen van effecten op de commerciële visserij.

scheldetunnelproject zo'n 300 vergunningen worden aangevraagd.

HET BELANG VAN DE WESTERSCHELDETUNNEL

De Bruijkere hierover: 'Als Zeeuws-Vlaming ben ik een groot deel van mijn leven geconfronteerd met de beperkingen die een veerdienst met zich meebrengt. Het is niet altijd leuk om op een gezellig verjaardagsfeest als eerste te moeten vertrekken om de laatste boot naar de overkant te kunnen halen. Persoonlijk ben ik dan ook erg blij met de komst van deze tunnelverbinding.'

PLANNING

Medio juni worden de milieueffectrapportage en de vergunningaanvragen ingediend. In juli zullen deze stukken door de provincie Zeeland ter inzage worden gelegd. In september volgt het advies van de commissie MER. In oktober worden de ontwerpbesluiten bekendgemaakt en ter inzage gelegd. In januari 1999 zal een besluit worden genomen. In maart 1999 zullen de vergunningen van kracht zijn, zodat op 15 april 1999 kan worden

gestart met het boren van de tunnel. (LS)

Voor meer informatie en opvragen van het milieueffectrapport: Rijkswaterstaat Directie Zeeland ir. Frans de Bruijkere (projectleider MER) Postbus 5014 4330 KA Middelburg Tel. +31 (0)118 68 64 04

Verdrag van Saeftinghe moet bijdragen aan herstel van de Schelde

Nederlandse en Vlaamse natuurorganisaties verenigen zich in het verdrag van Saeftinghe. Op 14 maart jl. hebben Vlaamse en Nederlandse natuur- en milieuorganisaties in het bezoekerscentrum van Het Zeeuwse Landschap in Emmadorp het verdrag van Saeftinghe ondertekend. Het doel van het verdrag is, zowel in Nederland als in Vlaanderen ecologisch herstel van het Schelde-estuarium te bevorderen door er weer een schoon en gezond watersysteem van te maken.

Met het samenwerkingsverband willen de organisaties bijdragen aan de discussie die binnenkort wordt gevoerd over de toekomst van het gebied en publieke steun verwerven voor het herstel van de Schelde.

De redactie van de Schelde Nieuwsbrief had een gesprek met Tjeu van Mierlo, coördinator van de Zeeuwse Milieufederatie (ZMF), over de betekenis van het verdrag en de op korte termijn te verwachten acties.

Een aantrekkelijk landschap is een belangrijke doelstelling uit het verdrag.

WAT ERAAN VOORAFGING ...

Tjeu memoreert dat de Nederlandse, Vlaamse en Franse natuurorganisaties die zich betrokken voelen bij het Schelde-estuarium, al langer samenwerken en in 1994 gezamenlijk de internationale vereniging 'Grenzeloze Schelde-Escaut sans frontières' hebben opgericht. 'Grenzeloze Schelde' richt zich met educatie, beleidsbeïnvloeding en actie op besturen en de publieke opinie, en wil daarmee de aanpak van de watervervuiling en natuurontwikkeling in het stroomgebied

van de Schelde bevorderen. 'De ontwikkelingen rond de verdieping van de Westerschelde waren voor de ZMF aanleiding om op 11 oktober 1997 in samenwerking met haar Vlaamse collega Bond Beter Leefmilieu (BBL) een eerste Schelgedag te organiseren,' zegt Tjeu van Mierlo.

VERDRAG VAN SAEFTINGHE WIL EEN ZO BREED MOGELIJK DRAAGVLAK VOOR HET NATUURBELEID
"Als vervolg hierop is door ruim twintig natuur- en milieuorganisaties op 14 maart het verdrag van Saeftinghe gesloten," zegt Tjeu van Mierlo. "Zij geven hierin aan hoe zij zich de komende jaren gaan inzetten voor een ecologisch gezond functionerend estuarium met schoon water, een rijke natuur en een aantrekkelijk landschap in een veilige en leefbare omgeving. Het verdrag is voor een belangrijk deel gebaseerd op een aantal uitdagende ideeën die Patrick Meire van het Instituut voor Natuurbehoud in Brussel op de eerste Schelgedag naar voren heeft gebracht. Meire vindt dat het accent moet komen te liggen op het verwerven van een zo breed mogelijk draagvlak voor een schoon en gezond estuarium. Daarbij wil hij niet alleen kijken naar de traditionele achterban van de milieu- en natuursector, maar ook naar inwoners, overheden en bedrijven uit de Schelderegio. Het is de bedoeling om al deze mensen op verschillende manier bij de Schelde te betrekken. Activiteiten waar we op dit moment aan denken, zijn een Scheldeweek, met excursies en vaartochten, of een Scheldekrant. We willen ook in overleg met bedrijven bezien welke bijdrage zij kunnen leveren aan het schoonmaken en houden van de Schelde."

Eeuwen geleden noemde men haar 'Scaldis' of ook wel 'Scalda'. Op een kaart uit 1797 heet ze 'Scheldt', precies zoals de hedendaagse Antwerpenaar over de stroom naast zijn stad spreekt. De Schelde is een rivier die al eeuwenlang tot de verbeelding spreekt.

Een onuitputtelijke inspiratiebron voor kunstenaars, een trouwe maar onvoorspelbare buur voor de mensen die door de eeuwen heen haar oevers bevolkten.

Juist de al te nadrukkelijke menselijke invloed deed die schoonheid de voorbije decennia echter drastisch aftakelen. Gelukkig niet definitief! Ondanks alles blijft de Schelde een prachtig brok natuur dat zich niet zomaar gewonnen geeft.

EIGEN VISIE WORDT INGEBRACHT IN GRENSOVERSCHRIJDENDE VISIE DIE DE OVERHEDEN OPSTELLEN
In het kader van het herstelplan natuur dat in verband met de verdieping van de Westerschelde is opgesteld zijn de Vlaamse en Nederlandse overheid overeengekomen de komende jaren een grensoverschrijdende visie op te

stellen. Tjeu: 'De gezamenlijke natuurorganisaties willen een eigen integrale visie opstellen waarin zowel de ecologische functie, het vaarwegbeheer, de veiligheid als de recreatieve en visserijfuncties aan bod komen. Ook willen we al rekening houden met de hogere waterstanden als gevolg van de verdieping en de zeespiegelrijzing. Om de visie op te stellen en ook alle andere acties te coördineren hebben we inmiddels onder de vleugels van Grenzeloze Schelde een Permanent Estuarium Comité (PEC) opgericht.'

Bedrijven kunnen een bijdrage aan het Scheldefonds leveren.

BEDRIJFSLEVEN DRAAGT BIJ AAN HERSTELMAATREGELEN VIA HET SCHELDEFONDS

Een andere belangrijke actie die in het verdrag wordt aangekondigd, is het in het leven roepen van een Scheldefonds. Tjeu zegt daarover: 'De natuurverenigingen willen met het Scheldefonds projecten financieren die heel concreet de kwaliteit van het Schelde-estuarium kunnen verbeteren. Ook de toeristisch-recreatieve troeven van de rivier zijn daarbij gebaat. Het bedrijfsleven is al gepolst om aan dit fonds bij te dragen en we verwachten daar een behoorlijke belangstelling voor.'

WATERKWALITEIT MOET SNELLER BETER

In het verdrag wordt ook een oproep gedaan aan de over-

heid om sneller en effectiever werk te maken van de verbetering van de waterkwaliteit van de Schelde. Volgens de natuurorganisaties wordt met de maatregelen die de aan de Schelde grenzende landelijke overheden zijn overeengekomen in het op 9 maart jl. vastgestelde Schelde Actie Plan (SAP), onvoldoende recht gedaan aan de Europese richtlijnen en de afspraken die daarover in de Noordzeeministersconferentie zijn gemaakt. Tjeu noemt als belangrijkste punt van kritiek van de natuurorganisaties dat de lijst van te monitoren, vervuilende

stoffen die in het SAP zijn terug te vinden, niet verder gaat dan de bekende klassieke stoffen, zoals stikstof, fosfor en zuurstof. Aan zware metalen en microverontreinigingen en ook aan de kwaliteit van de waterbodem wordt (nog) geen aandacht besteed. Verder blijven volgens de natuurorganisaties bij de huidige begrenzing van het gebied ten onrechte buiten beeld: de verdroging in Frankrijk als gevolg van onttrekkingen door de industrie, de stortingen van vervuild slib even buiten Zeebrugge en de bijdragen aan verontreinigingen door de zijrivieren. De natuurorganisaties vinden inzicht in al deze aspecten nodig en pleiten ervoor dat de overheden een toekomstgerichte stroombenadering formuleren.

DE VOLGENDE ORGANISATIES

HEBBEN HET VERDRAG VAN SAEFTINGHE ONDERTEKEND

Vereniging Zeeuwse Milieufederatie
Bond Beter Leefmilieu vzw
Natuurreservaten vzw
Natuurvereniging de Wielewaal vzw
Grenzeloze Schelde vzw
De Milieuboot vzw
Natuurreservaten Antwerpen Noord
Natuurreservaten Linkeroever Waasland
Natuurreservaten Rupelstreek
Actiegroep leefmilieu Rupelstreek vzw
Vogelbescherming Vlaanderen vzw
Scaldis vzw
Ecotest vzw Temse
Durme vzw
De Wielewaal 's-Heerenbosch
Benegora
Natuurbeschermingsvereniging 't Duumpje
Natuurbeschermingsvereniging de Steltkluut
Milieuwerkgroep Hulst-Hontenisse
KNNV afdeling Beveland
Vogelwerkgroep Walcheren
Stichting Het Zeeuwse Landschap
Vereniging Natuurmonumenten
Consulentschap Natuur- en Milieueducatie
Staatsbosbeheer district Zuidwest
Natuurreservaten afdeling Damvallei
Natuurreservaten afdeling Scheldevallei
Natuurreservaten afdeling Zuid-Waasland
Aktiegroep Boergoyen Ossemeren
Werkgroep Hobokense Polder vzw
Aktiegroep ter Beveiliging van het Leefmilieu op de Linkeroever (ABLLO) vzw
Kruin Vereniging voor Natuurbehoud
Zeeuwse Schaapskudde

RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

De natuur- en milieuorganisaties roepen ten slotte in het verdrag de overheden op om verdere haven- en industrieontwikkeling langs de Schelde te toetsen aan randvoorwaarden die voortvloeien uit de op te stellen integrale visie voor het hele estuarium. Tjeu van Mierlo: 'Besluitvorming zoals die recent heeft plaatsgevonden bij de aanleg van een containerterminal en twee petrochemische industriezones in Doel, waarbij een van de meest waardevolle stukjes natuur op de linker Schelde-oever, (het natuurgebied de Putten in de Oude Arenberg-

polder) wordt aangetast, zou daarmee tot het verleden moeten gaan behoren.'

De initiatiefnemers zijn ervan overtuigd dat het verdrag een belangrijke bijdrage aan het herstel van het Schelde-estuarium kan leveren; concrete resultaten zijn al op korte termijn te verwachten. (WH)

Voor nadere informatie over het verdrag van Saeftinghe:

- Zeeuwse Milieufederatie
Thijs Kramer
Tel. +31 (0)113 23 00 75
- Bond Beter Leefmilieu
Bart Martens
Tel. +32 (0)25 39 22 17

Het Scheldegevoel bestaat amper

Communicatie is een vereiste voor het creëren van draagvlak

Bij het begin van mijn werkzaamheden als provinciaal consulent NME (IVN) hoopte ik steeds dat er niet teveel feitenkennis over Zeeland van mij gevraagd zou worden. Ik kom tenslotte van buiten (Breda), dus vragen waar het water in Zeeland nu zoet, zout of brak is, zijn al behoorlijk lastig voor mij. Toch ken ik de provincie Zeeland vrij goed, als toerist en bezoeker van vele badplaatsen. Daarnaast heb ik de Zeevaartschool in Vlissingen doorlopen, waarna ik acht jaar de wereldzeeën als stuurman heb bevaren. Ik heb de economische betekenis van water(wegen) ondervonden, maar tegelijkertijd ook de geweldige kracht (en pracht!) die van de zee kan uitgaan. Het blijft je altijd bij als je hebt meegemaakt dat je bijna een zeemansgraf had 'verdiend'. Maar ook een escorte van een groep opspringende dolfinen of bruinvissen blijft op je netvlies gebrand. Genoeg kennis over de zee, maar over Zeeland? Het hangt er vanaf met wie je dat vergelijkt. Want tot mijn niet geringe verbazing krijg ik ook in Zeeland regelmatig te horen dat mensen die vlak bij de Westerschelde wonen die net zo makkelijk de Oosterschelde noemen. Dan praat ik in de meeste gevallen over schoolgaande kinderen, die toch bij diverse vakken wel eens met hun 'eigen omgeving' worden geconfronteerd zou je zo denken. Maar ook bij

sommige volwassenen is de horizon vrij beperkt. Ik vind niet dat die mensen zich daarvoor zouden moeten schamen; dat zouden de beleidsmakers en bestuurders moeten doen.

Tijdens het vierde Schelde Symposium buitelden de sprekers bijkans over elkaar heen bij het constateren van dit manco. Enkele citaten: 'Er moet meer aandacht komen voor opvoeding en communicatie.' En: 'Het Scheldegevoel, de onderstroom die de richting kan bepalen, ontbreekt.' Of: 'De schoonheid en kracht van de Schelde zijn slechts bij weinigen bekend.' Of ten slotte: 'De burger moet actiever bij de Schelde worden betrokken. Ze moet niet langer het sluitstuk vormen van de besluitvorming.' Mooie woorden en beter laat dan nooit. Communiseren kun je ook leren, want het valt blijkbaar niet mee. Het behoort in ieder geval een verhaal met tweerichtingsverkeer te zijn. En dat er sprake is van heel veel vragen met bijbehorende leergierigheid in Zeeland, dat merken wij al jaren.

Zoals elders in dit blad blijkt (Pietje Precies en de Westerschelde), is het CNME in Goes op dit moment bezig met het omzetten van de 'pilot' Westerschelde-lessen naar een volwaardig lespakket. Daarnaast ligt er een projectplan met een viertal samenhangende deelprojecten die gericht zijn op de

Piet Hein Scheltens

doelgroepen Basisonderwijs, Voortgezet Onderwijs Basisvorming, Voortgezet Onderwijs tweede fase en de doelgroep Natuurgidsen/Kader NME organisaties. We praten dan over een breed pakket van kranten, werkbladen, varende klassen, natuuroudercursussen en veldwerk. Er liggen al verdergaande plannen, zo mogelijk in samenspraak met onze Vlaamse Schelde-deelgenoten. Maar een en ander vergt nog wat communicatie ... Enkele sleutelbegrippen bij het woord communicatie zijn: kennisgeving, gemeenschap en verbinding. Wat het CNME betreft: laten we daar gauw mee beginnen met de Westerschelde.

Piet Hein Scheltens
provinciaal consulent NME
in Zeeland

COLOFON

De Schelde Nieuwsbrief is een gezamenlijke Nederlands-Vlaamse kwartaaluitgave van het Schelde InformatieCentrum. De nieuwsbrief valt onder verantwoordelijkheid van de in het Bestuurlijk Overleg Westerschelde participerende organisaties, de Administratie Waterwegen en Zeewezen, AMINAL afdeling natuur (ecologisch impulsgebied Schelde-Dender-Durme) en het Instituut voor Natuurbehoud. Deze uitgave wordt mede mogelijk gemaakt door de financiële steun van het Europese Unie LIFE project MARS. De in de nieuwsbrief gepubliceerde meningen weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs het beleid van de participerende organisaties.

SCHELDE INFORMATIECENTRUM
Coördinator: Lilian Withagen
Grenadierweg 31
4338 PG Middelburg

CORRESPONDENTIEADRES
Postbus 8039
4330 EA Middelburg
Telefoon (0118) 672238
Fax (0118) 651046
E-mail:
SIC@RIKZ.RWS.MINVENW.NL

**Schelde InformatieCentrum
op Internet**
<http://waterland.net/sic/>

CORRESPONDENTIEADRES BELGIË
Ecologisch Impulsgebied
Schelde-Dender-Durme
Copernicuslaan 1 bus 7
2018 Antwerpen
Telefoon 03 224 62 50
Fax 03 224 60 87

REDACTIE
Willy Graré, Wim de Haan,
Ludo Hemelaer, Jan Hendriksen,
Maurice Hoffmann, Karen Kroese,
Frans van Pelt en Marja Plugge

EINDREDACTIE
Ingrid Renirie

FOTOGRAFIE/ILLUSTRATIES
Cor Blanken, Bram de Buck,
Danker Jan Oreel, archief RWS
Zeeland, RIKZ Middelburg

VORMGEVING EN PRODUCTIE
ADZ, Vlissingen

OPLAG
2500

OVERNAME VAN ARTIKEL
Overname van artikelen is
mogelijk met bronvermelding en
na toestemming van de redactie.

ISSN 1382-9513